ASPECTE ALE RECEPTĂRII VIEȚII ŞI ACTIVITĂȚII MITROPOLITULUI VENIAMIN COSTACHE*

DRD. ELENA SPIRIDON
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
aleanspiri@yahoo.com

Summary: Important ecclesiastical figure, Veniamin Costache undertook on the line of his predecessors (Varlaam, Dosoftei, Antim from Iviria) an intense cultural activity, found in the configuration of all ecclesial texts translated and edited with accuracy over four decades (1803-1846). The bibliography on his life and work is relatively old, the published monographic works chronologically hovering between 1881-1946, when it also appeared, at the centenary of death, the last work of commemorative nature, most of the signatories being clergymen. If among the clergymen the translator enjoyed a wide reception, his figure was underrepresented in the pages of ancient literary history. Most of the chapters dedicated to scholars who have worked within the Church in the nineteenth century did not include specific references to the work of the metropolitan, his name being either absent or mentioned tangentially in relation to the figures and complementary issues from that period.
Keywords: metropolitan Veniamin Costache, religious texts, old Romanian Culture

Personalitate ce a activat cu precădere pe tărîm cultural, îndeosebi printr-o dinamică activitate de editare şi traducere a textelor bisericeşti, Veniamin Costache este o figură foarte vie la începutul veacului al XIX-lea, implicîndu-se activ în toate compartimentele vieţii sociale. Ierarh „în toată puterea cuvîntului", acesta a fost deopotrivă un organizator şi un lider cultural, susţinător al învăţămîntului în limba română, filantrop în sensul actual al termenului (organizînd o adevărată reţea de întrajutorare socială) şi, nu în ultimul rînd, un sensibil receptor al schimbărilor politico-sociale ale vremii. Dată fiind pluralitatea planurilor de activitate ale ierarhului, personalitatea sa interesează nu doar domeniul istoriei bisericeşti, ci şi al istoriei naţionale, al studiilor socio-culturale şi, nu în ultimul rînd, al filologiei.

Fiind însă unul dintre cei mai importanţi ierarhi modoveni ai începutului veacului al XIX-lea, secol al marilor reforme sociale şi culturale, Veniamin Costache a suscitat interes în primul rînd în mediile bisericeşti. Acest lucru se reflectă în cele aproximativ zece lucrări ce vizează viaţa şi activitatea sa, semnate de

* Acknowledgments: Lucrarea a apărut cu spijin financiar în cadrul proiectului POSDRU/88/1.5/S/47646, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

autori ca Vasile Vasilache, Teodor Cerbuleţ, Nicolae Tănăsescu, Andrei Vizanti, Constantin Erbiceanu. Lucrarea ultimului este sursa principală pentru monografia lui Ilie Gheorghiţă din 1946. Majoritatea semnatarilor acestor lucrări sunt feţe bisericeşti (exceptîndu-l pe Nicolae Iorga, care a publicat în 1907 o lucrare intitulată *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei, Veniamin Costache*, despre care vom vorbi pe larg, în paginile ce urmează), apariţia monografiilor situîndu-se cronologic între anii 1881-1946, cînd s-a publicat, cu ocazia centenarului morţii, ultima lucrare cu caracter sintetic şi comemorativ. Referindu-ne la acest aspect, remarcăm, fără a face judecăţi de valoare asupra lucrărilor care îi sunt dedicate, faptul că personalitatea mitropolitului a beneficiat de o receptare imediată şi de un interes constant în rîndul istoricilor Bisericii naţionale, timp de cîteva decenii la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor. Ulterior acestei date, interesul pentru Veniamin Costache intră într-un evident con de umbră, numele său nemaifiind pomenit decît în unele studii din revistele teologice şi de istorie ale Bisericii ortodoxe. Acest fapt se explică, evident, şi prin orientarea ideologică a deceniilor care au urmat, dar şi prin faptul că activitatea sa devenise prin şirul de monografii succesive, după cum vom vedea, obiectul unui discurs redundant, minat de repetarea aceloraşi aspecte cercetate şi descoperite pînă atunci. Schema aceasta, ce ia în calcul cronologia evenimentelor marcante ale traseului său biografic, este dezvoltată de biografi prin reluarea aceloraşi detalii. Aceste detalii, pe care le vom urmări şi noi mai jos, fac din figura mitropolitului modelul „exemplar" al ierarhului luminat, activ în toate planurile vieţii sociale, dar remarcîndu-se mai cu seamă prin activitatea culturală, „pe care singur a ilustrat-o ca nimeni altul"[1]. Studii mai sistematice care vizează în mod special activitatea sa cărturărească sunt cele care adună sistematic titlurile operelor traduse şi editate în perioada sa de păstorire, precum şi referinţele mai importante la opera sa[2].

Analizînd lucrările monografice dedicate mitropolitului moldovean, remarcăm interesul firesc pe care personalitatea sa l-a suscitat în rîndurile celor ce s-au ocupat de istoria bisericii naţionale, ca şi liniile de forţă care determină ca activitatea sa să fie considerată una singulară în rîndul figurilor bisericeşti, dacă ar fi să citäm în acest sens numai atributele cu care îl caracterizează în concluziile cărţii sale Ilie Gheorghiţă: „harnic şi înţelept, cărturar şi teolog desăvîrşit, Arhiereu cuminte şi neîntrecut..."[3] Din cele cîteva mostre de discurs pe care le-am reprodus, observăm că tonul elogios al frazelor, deşi nu afectează validitatea afirmaţiilor făcute, majoritatea susţinute de argumente şi bine documentate, dau impresia unor empatizante pledoarii *pro domo*. Fenomenul ţine de o anumită tradiţie naţională a

[1] Ilie Gheorghiţă, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costache. Modest omagiu*, Tipografia mănăstirii Neamţ, 1946, p. 97.

[2] Teodor Manolache, *Bibliografia mitropolitului Veniamin Costache*, în „Biserica Ortodoxă Română", an 34, nr. 10-12, 1946, p. 25-40.

[3] Ilie Gheorghiţă, *op. cit.*, p. 98,

BDD-A19588 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

studiilor dedicate unor personalităţi marcante ale culturii noastre, de o retorică a textului care nu se vrea doar persuasivă, ci şi captivantă, cuceritoare.

Urmărind paginile de istorie a limbii române literare dedicate secolului al XIX-lea, remarcăm absenţa referirilor la activitatea lui Veniamin Costache ori apariţia numelui său doar în relaţie cu alte evenimente ori personalităţi. Fiind o epocă de schimbări semnificative în privinţa devenirii limbii noastre literare, atenţia autorilor (Ivănescu, Gheţie, Rosetti) se concentrează cu precădere asupra importanţei mişcării ardelene ca declanşatoare a unei noi direcţii în problematica filologică. Fenomenul prezenţei fugare a numelui ierarhului moldovean între menţiunile istoricilor limbii române literare se explică şi prin faptul că, pe lîngă activitatea editorială şi de traducere, care fusese de-a lungul timpului principala formă de manifestare a limbii române în varianta sa scrisă, acum apar primii scriitori aşa-zis originali, apare o literară laică, dezlipită de filonul bisericesc: Ion Budai-Deleanu, Iancu Văcărescu, Iordache şi Dinicu Golescu (autorii analizaţi de Al. Rosetti, B. Cazacu şi L. Onu în tratatul de *Istoria limbii române literare* pentru a ilustra realităţile filologice de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor[4]). Într-o lucrare coordonată de Iorgu Iordan, unde se tratează preocupările autorilor noştri (în sfera semantică a acestui termen se includ, desigur, pentru primele secole, deopotrivă editorii şi traducătorii) pentru problemele legate de individualitatea limbii naţionale, Veniamin Costache apare într-o singură referire, ca destinatar al unei scrisori adresate de Conachi, în care poetul îi prezintă, ca unui receptor autorizat, ideile sale legate de sursa populară a perfecţionării limbii literare[5].

Aruncînd o privire asupra mai multor volume de istorie a literaturii române vechi, se remarcă aceeaşi slabă reprezentare a figurii lui Veniamin Costache. Autorii de istorii literare precum Nicolae Manolescu sau George Călinescu, care provin din sfera criticii literare, tratează cu preponderenţă acele opere reprezentative ale literaturii vechi ce se supun unei grile estetice. O atenţie mai mare pentru activitatea cărturărească a traducătorilor de texte bisericeşti se manifestă în scrierile unor istorici ai limbii române sau ale autorilor de istorie literară cu apetenţă filologică. Subordonarea operelor din literatura veche unor diverse criterii de analiză (criteriul artistic, criteriul cultural-naţional, identitar), ca şi ideea mereu reluată a năzuinţei autorilor vechi spre o formă literară, reprezintă de fapt aplicarea unei percepţii actuale asupra a ceea ce înseamnă literatura veche, realităţile conjuncturale ale apariţiei textelor vechi fiind de fapt diferite. Cum o istorie reprezintă un melanj de figuri ordonate cronologic, selecţia numelor se face şi în funcţie de anumite aprehensiuni ale autorilor, efortul metodologic şi expunerea exhaustivă şi veridică a datelor fiind dezirabile, dar presupunînd un demers complex, după cum subliniază

[4] Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. 668-670.

[5] Iorgu Iordan (coord.), *Istoria lingvisticii româneşti*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 37.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

Ştefan Ciobanu: „Ca să scrii o istorie a literaturii este necesar mai întîi de toate să cunoşti bine opera literară sub toate raporturile; s-o analizezi din toate punctele de vedere, şi anume: al limbii, originii, al timpului şi locului de unde provine, al mediului şi al legăturilor ei cu alte opere etc. Cu alte cuvinte, a stabili şi verifica textul, a supune opera unui examen genetic, a determina influenţele."[6]

Este de la sine înţeles că doar autorii preocupaţi de cultura românească veche în genere iau în considerare textele bisericeşti (traduceri) din secolul al XIX-lea, în condiţiile în care curentul preromantic se manifestă deja în suficiente opere originale, astfel încît autorii să fie „luaţi estetic în serios"[7].

Din referinţele lui G. Călinescu, care citează de aproximativ zece ori numele lui Veniamin Costache în relaţie cu diverse alte nume şi cu realităţi culturale conexe, ne-am oprit la una în care, dincolo de ironia autorului, atunci cînd se referă la faptul că intelectualitatea secolului al XIX-lea avea un cerc de lecturi restrîns şi foarte specializat, observăm că Veniamin Costache intuieşte orizontul de aşteptare al publicului, tipărind traduceri foarte gustate de receptorii contemporani, după cum reiese din afirmaţia călinesciană: „cugetarea se marginea la cîmpul moralităţii şi se satisfăcea cu cărţi de comentariu religios, precum *Adoleshia filotheos adecă îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu* de Evghenie Vulgariul, tradusă între 1815-1819 din greceşte, la Iaşi, de mitropolitul Veniamin Costache."[8]

Urmărind cuvîntul introductiv la *Vocaţia europeană a literaturii române vechi,* remarcăm faptul că, deşi ierarhul român nu este amintit în paginile volumului, el este perfect încadrabil, prin activitatea sa, în seria autorilor sensibili la integrarea culturii naţionale între cele europene, categorie pe care o discută aici Dan-Horia Mazilu. Preocupat de locul literaturii române – în sens contextualizat, ca ansamblu de texte scrise – alături de celelalte culturi, „naţii ce au dorit a se cultivi" (prefaţa la *Dumnezeieştile liturghii*), fiind atent receptor al mişcărilor cultural-sociale şi arătîndu-se explicit, în unele dintre afirmaţiile din predosloviile traducerilor sale, preocupat de „marile adevăruri legate de fiinţa şi istoria poporului român şi ale limbii ce o vorbeşte", dorindu-şi, de asemenea, prin preocupări conforme cu locul său în cadrul societăţii acelor vremuri, „să zidească acel complicat edificiu numit îndeobşte conştiinţă naţională"[9], Veniamin Costache se dovedeşte conştient de fenomenul necesităţii schimbului cultural, pe care îl şi realizează, în calitatea sa de traducător.

În *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Veniamin Costache este prezentat într-un articol de două pagini ca traducător de cărţi religioase, editor şi „cărturar" în genere. După creionarea unui sintetic traseu biografic şi prezentarea unei bibliografii detaliate, Constantin Teodorovici, autorul articolului, conchide:

[6] Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1989, p. 17.
[7] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Minerva, Bucureşti, 1990, p. 6.
[8] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ediţia a II-a, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p. 112.
[9] Dan Horia Mazilu, *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1991, p. 5-6.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

„Nu este un literat, însă a contribuit prin întreaga sa activitate la crearea unei atmosfere prielnice dezvoltării culturii şi literaturii în Moldova, la începutul secolului al XIX-lea."[10]

Interesul istoricului Nicolae Iorga pentru personalitatea lui Veniamin Costache a fost deja evidenţiat. În paginile de istorie a literaturii vechi, marele istoric reia principalele coordonate ale activităţii mitropolitului, punînd accent pe valoarea tipăriturilor de la Neamţ, pe care le şi enumeră în detaliu pe parcursul cîtorva pagini (p. 326-330). Iorga subliniază legătura dintre acest centru monastic, „şcoală de mănăstire", atelier tipografic de traduceri şi copieri, „de mare folos limbii române"[11], avînd reprezentanţii săi de seamă, colaboratori ai lui Veniamin Costache, şi activitatea mitropolitului moldovean de răspîndire prin tipărituri a culturii religioase în Moldova.

Deşi în capitolul *Clerici iluminişti în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Moldova şi Ţara Românească* enumeră cîteva dintre figurile cărturarilor moldoveni (Iacov Putneanul, Vartolomei Măzăreanu, Iacob Stamati, ultimul fiind precursorul lui Veniamin în scaunul de mitropolit şi principalul mentor recunoscut al acestuia), care au tradus lucrări liturgice, dar şi texte ce depăşeau sfera serviciului liturgic, Alexandru Piru nu aminteşte în *Istoria literaturii române de la origini pînă în 1830* numele lui Veniamin Costache. Fenomenul este simptomatic, alţi istoriografi importanţi oprindu-se cu remarcile la precursorii lui Veniamin sau menţionîndu-l doar în treacăt, poate şi datorită faptului că ierarhul nu face o ruptură zgomotoasă şi programatică cu tradiţa, ci continuă pe linia predecesorilor săi activitatea de editare şi traducere, care proliferează net superior din punct de vedere numeric, fiind îmbunătăţită valoric prin traduceri mai rafinate şi extrapolată şi la sfera laică[12].

În lucrarea *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, G. Mihăilă pomeneşte, făcînd referire la tipăriturile de mare impact în ceea ce priveşte orizontul de aşteptare al publicului în secolul al XIX-lea, de „preţioasa culegere de *Vieţi ale sfinţilor*, tipărită sub îngrijirea mitropolitului cărturar şi promotor al învăţămîntului în limba română Veniamin Costachi"[13]. Remarcăm, desigur, aceleaşi locuri comune ale receptării în rîndul istoricilor literari, ceea ce trimite la ideea că valoarea activităţii sale este recunoscută, însă insuficient cercetată.

Consacrînd un capitol pentru *Literatura religioasă. Epoca de rezistenţă a conştiinţei naţionale*, Ştefan Ciobanu, în *Istoria literaturii române vechi*, analizează, de asemenea, activitatea predecesorilor lui Veniamin Costache (Paisie Velicicovski, Vartolomei Măzăreanu, Amfilohie Hotinul). Numele mitropolitului este amintit doar la referinţe, atunci cînd vorbeşte despre răspîndirea scrierilor lui Teofilact al Bulgariei,

[10] *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Editura Academiei, Bucureşti, 1979, p. 221.

[11] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea – (1688-1821) – Epoca lui Petru Maior*, vol. al II-lea, *op. cit.*, p. 320.

[12] Alexandru Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, p. 537-540.

[13] G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 58.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

tradus în Moldova sub coordonarea lui Veniamin în 1805, şi atunci cînd citează din prefaţa sa la *Cronograful* lui Dimitrie al Rostovului[14].

Filologul I. Şiadbei, în volumul său *Istoria literaturii române vechi*, dedică activităţii lui Veniamin Costache două pagini, ce cuprind date general vehiculate despre ierarh, prezentat ca sprijinitor al şcolilor naţionale, colaborînd cu cărturarii din principate, aducînd profesori din Ardeal şi sprijinind tineri care vor juca un rol însemnat la începutul secolului, precum Asachi şi Săulescu. Este remarcat, de asemenea, procesul de înnoire lexicală pe care mitropolitul îl expune programatic în prefeţele traducerilor sale, autorul remarcînd că traducătorul nu se arată interesat doar de cărţile strict necesare desfăşurării serviciului liturgic, ci şi de cele de istorie bisericească şi biblică, respectiv de dogmatică. Nu lipseşte nici situarea sa în linia înaintaşilor ori contemporanilor săi, dintre care Şiadbei îi aminteşte pe Chesarie al Rîmnicului, Iacob I Putneanul, Amfilohie Hotinul, Vartolomei Măzăreanul, Mihail Strelbiţchi.

Într-un capitol teoretic referitor la problematica literaturii române vechi, Dan Zamfirescu analizează chestiunea mult disputată a trecerii de la „epoca veche" la „epoca modernă" în cultura noastră şi găseşte în figura episcopului Inochentie Micu noul tip de cărturar care a înţeles că, pentru a avea rezultate notabile, trebuie ca accentul activităţii să fie mutat în sfera cultural-socială, îmbinîndu-se astfel culturalul cu naţionalul. Acest curent, care pare să ştirbească din conservatorismul eclezial clasic, este continuat tactic, consideră autorul, de „Chesarie al Rîmnicului din Ţara Românească şi Veniamin Costache din Moldova, cei doi înalţi clerici care au înţeles tactica ardeleanului: de a face din biserică un făgaş pe care să curgă mai fertil fluviul naţionalităţii române şi să reînflorească geniul limbii şi culturii naţionale"[15]. Apropierea mitropolitului moldovean de figurile ierarhilor moldoveni contemporani nu este întîmplătoare, Veniamin Costache fiind un foarte atent receptor al realităţilor culturale din celelalte provincii româneşti.

Analizînd datele bibliografice din istoriografia literară observăm că figura lui Veniamin Costache este slab reprezentată, iar acolo unde apar referiri explicite la activitatea sa, aceasta este circumscrisă cîtorva dominante reluate, cu titlu informativ, în majoritatea paginilor ce îi sunt dedicate.

Dacă, din lectura studiilor monografice şi a altor studii ce s-au ocupat, explicit ori tangenţial, de activitatea lui Veniamin Costache, am remarcat în linii mari interesul pe care l-a stîrnit personalitatea sa în rîndul feţelor bisericeşti, precum şi afirmaţiile generale ale autorilor din sfera laică, o analiză a studiilor ce tratează din perspectivă filologică activitatea sa nu face decît să arate necesitatea unui demers de cercetare care să continue această direcţie mai puţin exploatată, la care opera mitropolitului invită prin substanţa ideatică a predosloviilor sale.

[14] Ştefan Ciobanu, *op. cit.*, p. 18, 290.
[15] Dan Zamfirescu, *op. cit.*, p. 8.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

Dincolo de faptul că reflectă o etapă firească în istoria limbii noastre literare, problematica filologică a operei sale este configurată de punerea în paralel a textului tradus cu soluțiile traductologice pe care le propune, toate în spiritul mentalității sale generale legate de regăsirea individualității limbii prin evitarea calcurilor și a lexicului de împrumut și prin recursul la scrierile vechi și limba poporului. O mare parte a autorilor citați mai sus fac referire la conținutul predosloviilor lui Veniamin, însă pentru a susține idei care să justifice calitatea sa de promotor al culturii, patriot, spirit iluminist, referindu-se în special la dezbaterea filologică din prefața la *Dumnezeieștile liturghii* (1834). Încă din 1888, Andrei Vizanti realizează, în anexele monografiei sale, o listă completă a termenilor pe care traducătorul îi introduce în texte ca variantă pentru slavonismele care pătrunseseră în cărțile de cult, ca și grecismele propuse ca variantă, atunci cînd în sistemul lexical românesc nu exista posibilitatea găsirii unui termen potrivit[16]. Observația referitoare la calitatea de înnoitor al lexicului românesc este reluată mai apoi, ca și exemplele relevante în acest sens, în studiile referitoare la activitatea culturală a mitropolitului, alături de alte detalii de conținut, preluate din cel mai des citata predoslovie, cea de la *Liturghierul* din 1834. În cadrul amintitului istoric al activității tipografice de la Iași, Gheorghe Ionescu afirmă că această predoslovie este „mai mult istorico-literară decît bisericească”[17], relevînd valoarea sa preponderent filologică.

Între autorii orientați mai ales spre chestiuni de analiză a problemelor de filologie legate de opera lui Veniamin Costache, amintim numele lui Scarlat Porcescu, în studiul *Limba română literară în opera mitropolitului Veniamin Costache*. După un excurs referitor la predecesorii ierarhului, preocupați de aceeași problemă, autorul se limitează la a relata conținutul unor prefețe și a expune sistematic, într-un limbaj critic actualizat, ideile explicite pe care traducătorul le lansează. Amintim dintre acestea: originea latină a limbii române, coruperea limbii prin unele traduceri defectuoase și propunerea unor soluții reparatorii, conștientizarea importanței pe care o are textul scris de largă răspîndire pentru impunerea unor norme de exprimare corectă[18] etc. Următoarele pagini reprezintă o analiză filologică a limbii folosite de Veniamin Costache, referindu-se la înrîurirea limbilor moderne (de exemplu, franceza), dar și a celei grecești, pe care mitropolitul o cunoștea și din care traduce cele mai multe texte, asupra exprimării sale, prin preferința pentru anumite verbe, frecvența anumitor sufixe, precum și alte detalii legate de idiolectul autorului. Studiul se încheie cu o analiză a elementelor de stil, fiind remarcat „efortul său pentru exprimarea ideilor și sentimentelor în tipare de limbă cît mai frumoase”[19], printr-o anumită retorică a textului, de care ierarhul era conștient.

[16] Andrei Vizanti, *Veniamin Costache – epoca, viața și operele sale*, Iași, Tipolitografia Buciumului Român, Iași, 1881, p. 114-115.
[17] Gheorghe Ionescu, *op. cit.*, p. 112.
[18] Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 171-172.
[19] *Ibidem*, p. 173.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

Ideea virtuților retorice ale textelor mitropolitului este reluată într-un studiu apărut recent sub semnătura lui Sorin Guia sub titlul *Arta dialogului în Prefețele Mitropolitului Veniamin Costachi*. Dacă prima parte a articolului reprezintă o expunere generală a importanței numelui lui Veniamin Costache în cadrul problematicii limbii române literare și a filologiei românești, în cea de-a doua parte a contribuției sale autorul aduce în discuție o serie din prefețele mitropolitului, din care citează pe larg. Încercînd să aplice o grilă nouă de lectură, S. Guia își propune să urmărească retorica acestora, ajungînd în final să constate caracterul oral al majorității textelor. Analiza este una exhaustivă, urmărindu-se complexitatea procedeelor folosite de prefațator pentru menținerea unui contact direct cu publicul receptor, caracteristic discursului oral: fraza foarte amplă, intercalarea subordonatelor, apelul la argumente persuasive (scripturistice), inserarea în text a unor dialoguri imaginare în vederea ilustrării unei anumite convingeri, apelul la parafrază și intertext[20] etc.

Deși referiri cu caracter explicit filologic există și în alte texte din bibliografia pe care am consultat-o, reluarea lor ar presupune repunerea redundantă în pagină a unor idei expuse mai sus. Sinteza abordărilor filologice ale operei mitropolitului nu face decît să arate că opera sa rămîne un teren încă insuficient exploatat de filologi. Tratată atît de teologi, de istorici, de istorici literari, amploarea activității mitropolitului Veniamin Costache invită – pornind de la ceea ce s-a remarcat deja în studiile bibliografice amintite – la o abordare mai aplicată a implicațiilor filologice ale operei sale editoriale și de traducere.

Bibliografie

Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1982.

Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Eminescu, București, 1989.

*** *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Editura Academiei, București, 1979.

Gheorghiță, Ilie, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costache. Modest omagiu*, Tipografia mănăstirii Neamț, 1946.

Guia, Sorin, *Arta dialogului în prefețele mitropolitului Veniamin Costachi*, în „Lucrările Conferinței naționale *Text și discurs religios*", Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2009, p. 267-279.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea. Epoca lui Petru Maior*, vol. al II-lea, ediție îngrijită de Barbu Teodorescu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.

[20] Sorin Guia, *Arta dialogului în prefețele mitropolitului Veniamin Costachi*, în „Lucrările Conferinței naționale *Text și discurs religios*", Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2009, p. 268-277.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)

Iorga, Nicolae, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, vol. II, București, 1930.
Manolache, Teodor, *Bibliografia mitropolitului Veniamin Costache*, în „Biserica Ortodoxă Română", an 34, nr. 10-12, 1946, p. 25-40.
Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Minerva, București, 1990.
Mazilu, Dan Horia, *Vocația europeană a literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1991.
Mihăilă, G., *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1972.
Piru, Al., *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977.
Porcescu, Scarlat, *Limba română literară în opera mitropolitului Veniamin Costache*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", an 43, nr. 1-2, 1967, p. 165-174.
Rosetti, Al., B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1971.
Zamfirescu, Dan, *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981.

BDD-A19588 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:40 UTC)